

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Зінченко Олени Антонівни на
дисертаційну роботу Шевченка Дмитра Валерійовича
«Система розвитку та державного регулювання людського капіталу в
умовах трансформаційних змін», поданої на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дослідження. Реалії сьогодення свідчать, що в Україні кардинально трансформувалися умови для розвитку та збереження людського капіталу, що призвело до зростання системних загроз національній безпеці та загальної дестабілізації соціально-економічних процесів. Повномасштабна війна, посилена глибокими демографічними кризами та безпрецедентною міграцією інтелектуального потенціалу, формує нову реальність, у якій управління людським капіталом стає не лише завданням економічного зростання, а й питанням національного виживання.

Стрімка цифровізація та глобальна конкуренція за таланти висувають докорінно нові вимоги до знань, навичок та компетенцій населення. Традиційні підходи до державного регулювання, орієнтовані на стабільні умови розвитку, більше не відповідають викликам динамічного, технологічно насиченого середовища. Підвищується значення гнучкості, адаптивності та інноваційності, що потребує докорінного перегляду існуючих управлінських практик та розробки нових механізмів для формування, розвитку та ефективного використання людського капіталу.

Особливо актуальним постає інтегрований підхід до управління людським капіталом крізь призму новітніх викликів, зокрема необхідності адаптації до економіки знань, протидії негативним наслідкам еміграції та подолання регіональних диспропорцій у доступі до освіти, медицини і технологій. У контексті післявоєнного відновлення України та її переходу до стійкої, інноваційної моделі розвитку тема дисертації є вкрай важливою. Дослідження Д.В. Шевченка дозволяє удосконалити теоретико-методичні підходи та розробити прикладні рішення щодо формування системи розвитку і державного регулювання людського капіталу в кризових умовах, забезпечуючи

його стійкість, конкурентоспроможність та довгостроковий внесок у соціально-економічне зростання держави.

2. Зв'язок роботи з науковими програми, темами, планами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Хмельницького національного університету в межах двох науково-дослідних тем. Перша тема, «Цифрова трансформація торгівлі та діджиталізація митно-логістичного забезпечення бізнес-структур за умов диверсифікації міжнародних відносин у післявоєнній відбудові економіки України» (номер державної реєстрації: 0122U200189), дозволила автору дослідити можливості впровадження програм соціальної підтримки та професійної адаптації працівників у контексті цифрової економіки, що є надзвичайно актуальним для післявоєнного відновлення України. Друга тема, «Соціально-економічні механізми розвитку людського капіталу в системі міжнародного маркетингового та логістичного забезпечення підприємницької діяльності в умовах трансформаційних змін» (номер державної реєстрації: 0122U002372), стала підґрунтям для аналізу існуючих наукових підходів до відтворення людського капіталу як результату міжнародних економічних і соціокультурних трансформацій.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у теоретико-методичному обґрунтуванні та розробці прикладних рекомендацій щодо формування системи розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах трансформаційних змін. Найбільш значущими науковими результатами, що виносяться на захист, є такі:

вперше:

- запропоновано концепцію нейромережевого капіталу, яка розширює теорію людського капіталу шляхом інтеграції когнітивних можливостей людини зі штучним інтелектом, що є відповіддю на виклики цифрової епохи;

удосконалено:

- понятійний апарат, зокрема визначення «людського капіталу» та його

«розвитку», шляхом включення до їх структури цифрових та нейромережових компонентів, що робить ці поняття більш релевантними для економіки знань;

- методику комплексної оцінки людського капіталу, яка, на відміну від існуючих, поєднує у модульній структурі класичні індикатори з новими цифровими та інноваційними показниками, що забезпечує більш точну діагностику його стану;

- модель багаторівневого управління (MLG), адаптовану до завдань регулювання людського капіталу, шляхом інтеграції «нейрорівня» та чіткого розподілу функцій між державними, регіональними та громадськими діями;

- механізм державного регулювання через введення «нейрорівня», що дозволяє використовувати прогнозну аналітику та штучний інтелект для проактивного, керованого даними управління людським капіталом;

дістали подальшого розвитку:

- розуміння цифрової економіки як синергетичного середовища, де технології, зокрема через концепцію «хайтеграції», нерозривно взаємодіють з людським капіталом, що поглиблює аналіз їх взаємовпливу;

- науково-методичні підходи до побудови інтегрованої багаторівневої системи управління та сучасної системи мотивації, що враховує психологічні аспекти працівника в економіці знань.

4. Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Отримані в дисертаційній роботі результати відзначаються вагомим теоретичним і прикладним значенням. Теоретична цінність підтверджується новими науковими положеннями та розробками автора, зокрема обґрунтуванням концепції «нейромережового капіталу» та удосконаленням моделі багаторівневого управління. Теоретичні узагальнення, наукові розробки та методичні рекомендації автора використовуються в освітньому процесі Хмельницького національного університету під час викладання таких дисциплін, як «Управління персоналом», «Економіка праці і соціально-трудова відносини», «Соціальна економіка» та «Digital-економіка».

Практичне значення одержаних у дисертації результатів підтверджується можливістю їх широкого застосування у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань та бізнес-структур. Розроблені методичні рекомендації та прикладні рішення спрямовані на підвищення ефективності управління людським капіталом та забезпечення його сталого розвитку в умовах трансформаційних змін. Отримані результати дисертації впроваджено на практиці, що підтверджується довідками про впровадження від низки установ, зокрема: Департаменту освіти та науки Хмельницької обласної військової адміністрації (довідка № 5147-29/2024 від 25.12.2024), Департаменту економічного розвитку Хмельницької обласної військової адміністрації (довідка № 2078-6/2024 від 19.12.2024), Постійної комісії з питань гуманітарної та соціальної політики Хмельницької районної ради (довідка № 08-14/2024 від 23.12.2024), Управління Державної міграційної служби України в Хмельницькій області (довідка про впровадження № 6801.5/432-25 від 08.01.2025 р.), ГО "Вінницький Бізнес Клуб" (довідка про впровадження № 3/14 від 17.12.2024 р.) та ТОВ «БЕМБІ» (довідка про впровадження № В-14-2 від 10.12.2024 р.).

5. Повнота викладення у відкритому друку та апробація наукових положень дисертації. Основні наукові положення і результати дисертації повністю відображені у публікаціях здобувача, що відповідає встановленим вимогам. За темою дисертації опубліковано 13 наукових праць загальним обсягом 3,4 друк. арк., з яких особистий внесок автора становить 2,84 друк. арк. З них 7 статей опубліковано у наукових фахових виданнях, у тому числі 1 – у закордонному періодичному науковому виданні. Окрім того, 6 публікацій представлені у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, що додатково підтверджує широку апробацію результатів. Тематика публікацій здобувача повністю відповідає змісту дисертації, а їх кількість і рівень повністю відповідають вимогам до дисертацій

на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

6. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі Шевченка Дмитра Валерійовича на тему «Система розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах трансформаційних змін», є послідовними, внутрішньо узгодженими, глибоко обґрунтованими та достовірними.

Обґрунтованість наукових результатів забезпечується використанням комплексної та взаємодоповнюючої сукупності загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що дозволило здійснити багатоаспектний аналіз предмета роботи. Теоретико-методологічний інструментарій дисертації свідчить про стратегічний підхід до дослідження, де кожен метод виконує чітко визначену функцію в загальній логіці доказовості.

Достовірність отриманих результатів підтверджується: репрезентативною інформаційною базою дослідження, яка включає звітність і статистичні дані вітчизняних промислових підприємств; практичним впровадженням результатів дослідження на прикладі органів державної влади та місцевого самоврядування: Департамент освіти та науки Хмельницької обласної військової адміністрації (довідка № 5147-29/2024 від 25.12.2024), Департамент економічного розвитку Хмельницької обласної військової адміністрації (довідка № 2078-6/2024 від 19.12.2024), Постійна комісія з питань гуманітарної та соціальної політики Хмельницької районної ради (довідка № 08-14/2024 від 23.12.2024), Управління Державної міграційної служби України в Хмельницькій області (довідка № 6801.5/432-25 від 08.01.2025 р.).

Інформаційною базою дослідження є основні правові та нормативні документи Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, актуальна вітчизняна та зарубіжна наукова література, офіційні статистичні дані, фінансова звітність і первинна документація досліджуваних підприємств,

результати опитування, матеріали особистих досліджень автора.

7. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертаційна робота складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 275 сторінок, з них основний текст – 221 сторінку. Робота містить 26 таблиць, 35 рисунків, додатки на 22 сторінках, а також список використаних джерел, який містить 146 найменувань.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, застосовані методи, наукову новизну, практичне значення, апробацію результатів та особистий внесок здобувача.

Перший розділ «Теоретико-методичні основи формування та розвитку людського капіталу в умовах трансформаційних змін» містить дослідження еволюції поняття «людський капітал», аналіз його особливостей та еволюції форм в умовах цифрової трансформації, а також обґрунтування нової концепції «нейромережевого капіталу».

Другий розділ «Оцінка стану розвитку людського капіталу в умовах трансформаційних змін» присвячено аналізу методичних підходів до оцінки людського капіталу, розробці авторської системи комплексної оцінки з урахуванням цифрових параметрів та проведенню емпіричної оцінки розвитку людського капіталу України.

Третій розділ «Формування системи розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах цифрової трансформації економіки України» містить розробку системи розвитку та державного регулювання людського капіталу, зокрема концептуальні основи та удосконалену модель багаторівневого управління (MLG) з інтеграцією «нейрорівня».

Висновки відображають досягнення поставлених у роботі цілей і завдань, формують узагальнення одержаних наукових результатів, підтверджують їх новизну та практичну значущість.

Дисертація відповідає вимогам до оформлення наукових кваліфікаційних робіт, є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке має логічну структуру, системний виклад матеріалу та наукову цінність. Поставлені у дисертаційній роботі задачі вирішені, а висновки дисертації відображають основні наукові результати, які одержані здобувачем, а також рекомендації з їх практичного використання.

8. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

У результаті всебічного аналізу дисертації, опублікованих наукових праць здобувача та звіту про перевірку тексту за допомогою електронного сервісу, не виявлено фактів порушення академічної доброчесності. Оригінальність викладеного матеріалу, наукова новизна дослідження, а також апробація основних положень через публікації й наукові виступи підтверджують самостійний характер виконаної роботи. Шевченко Дмитро Валерійович дотримався усіх норм академічної доброчесності та вимог законодавства у сфері авторського права. Порушень, зокрема академічного плагіату, не зафіксовано. У тексті дисертації наявні коректні посилання на використані джерела, а також чітко окреслено особистий внесок автора у спільних наукових публікаціях.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Д.В. Шевченка є глибоким та багатограним дослідженням, однак деякі її аспекти видаються дискусійними та потребують додаткового обговорення, що в жодному разі не применшує загальної високої оцінки роботи.

1. У дисертації запропоновано концепцію «нейромережевого капіталу» як нової форми людського капіталу, що поєднує соціальні зв'язки з можливостями штучного інтелекту (с. 40–47). Разом з тим, дискусійним залишається питання щодо практичного розмежування нейромережевого капіталу та інтелектуального капіталу, які за своєю природою мають багато спільного.

Доцільним було б чіткіше окреслити межі цих понять, їх ієрархію та функціональний поділ у системі людського капіталу. Разом з тим, наведені зауваження загалом не знижують наукової і практичної цінності проведеного дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

2. У межах формування багаторівневої моделі державного регулювання людського капіталу (MLG) (с. 216–228) автором запропоновано інтеграцію «нейрорівня» управління як інноваційний підхід, однак робота виграла б від чіткішого обґрунтування механізмів реалізації цього рівня, його інституційного закріплення та практичної апробації в реаліях української системи державного управління.

3. Емпіричне дослідження розвитку людського капіталу України (розділ 2.3) супроводжується розрахунками інтегрального коефіцієнта, що включає як традиційні, так і цифрові показники. Водночас викликає запитання обґрунтованості вагових коефіцієнтів, застосованих до кожного з модулів (класичного, цифрового, інноваційного). Було б доцільно деталізувати, яким чином ці коефіцієнти були встановлені – шляхом експертного опитування, кореляційного аналізу чи іншими методами.

4. Автором окреслено важливість формування системи мотивації людського капіталу в умовах цифровізації (с. 184–190), в якій враховано як матеріальні, так і нематеріальні стимули. Разом з тим, з огляду на сучасні тенденції гібридної зайнятості та цифрового фрилансу, доцільно було б приділити більше уваги механізмам мотивації в умовах позаінституційної роботи — тобто для самозайнятих, віддалених працівників тощо.

5. Висвітлюючи вплив воєнного конфлікту на людський капітал (с. 128–131), автор обґрунтовано акцентує увагу на демографічних і соціальних ризиках. Проте слід було б глибше проаналізувати механізми збереження й відтворення людського потенціалу в умовах військової мобілізації, тимчасового переміщення населення, втрати інфраструктури – з урахуванням зарубіжного досвіду країн, які пережили подібні кризові явища.

Разом з тим, наведені зауваження загалом не знижують наукової і практичної цінності проведеного дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

10. Загальний висновок

Вважаю, що за змістом, оформленням, актуальністю, ступенем обґрунтованості і достовірності одержаних результатів, логічністю викладу, важливістю для науки та практики, науковою новизною, дисертаційне дослідження Шевченка Дмитра на тему «Система розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах трансформаційних змін», яка подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» носить цілісний характер, має закінчену форму, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023 р. та № 507 від 03.05.2024р.), а її автор Шевченко Дмитро, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри фінансів суб'єктів господарювання

та інноваційного розвитку, Криворізького

національного університету,

Міністерства освіти

і науки України

 О.А. Зінченко

Підпис професора Зінченко О.А.

ЗАСВІДОЧЕНО

Вчений секретар

 М. Кузак
24 серпня 2025р